

Iwona Malinowska
UKW Bydgoszcz

PROBLEM PRZEKŁADU WYKRZYKNIKÓW

Dla badań nad jednostkami wykrzyknikowymi istotny jest również ich przekład. Problem ten, podobnie jak i same leksemy, zajmuje niewiele miejsca w pracach teoretyków przekładu, w wielu z nich jest zupełnie przemilczany. Brak teoretycznych podstaw w naturalny sposób wywiera negatywny wpływ na jakość tłumaczenia. Istotne znaczenie w przekładzie ma również ustalenie funkcjonalnej tożsamości między jednostką języka źródłowego, wyjściowego (исходный язык) i jednostką języka przekładu, docelowego (переводящий язык).

Okazuje się jednak, że wykrzykniki znajdują się zbyt często poza polem zainteresowania tłumacza. Istnieje, jak się wydaje, pewne niedowartościowanie roli i znaczenia wykrzykników w procesie tłumaczenia.

Materiał źródłowy niniejszego artykułu pochodzi z oryginalnych tekstów rosyjskiej literatury pięknej, a także polskiej literatury popularnej XIX, XX i początku XXI wieku oraz ich odpowiedników przekładowych. Dobór różnorodnych tekstów literackich to zabieg świadomy, gdyż pozwala niejako ponadczasowo spojrzeć na zjawisko tłumaczenia wykrzykników. Nie ulega bowiem wątpliwości, że to właśnie współczesne teksty masowe odzwierciedlają żywy język mówiony naszych dni, który stanowi naturalny kontekst użycia wykrzykników.

Poniższe przykłady prezentują pominięcie leksemów wykrzyknikowych w tłumaczeniu z języka rosyjskiego na polski i z polskiego na rosyjski:

Эх, какое осложнение! И нужно ж было, чтоб их всех сразу... — с досадой думал Поплавский [...] (M.B., s. 195)¹;

A to komplikacja! Trzeba było trafia, że ich wszystkich od razu... — myślał niezadowolony Popławski [...] (M.B., s. 273).

---

¹ W nawiasie oznaczam źródło materiału w skrócie. Wykaz skrótów podaję na końcu artykułu.

Облака в третьем акте снять, запишите. **Ни черта** не получается, какая-то каша (Ю.Т. Долгое..., s. 339);

Proszę zapisać: zdjęć chmury w trzecim akcie. Nic z tego nie wyszło, to nie chmury, ale jakaś kasza (J.T. Długie..., s. 151).

Со, **do pioruna**, mam teraz zrobić? (J.Ch., s. 53);

Что же придумать? (И.Х., s. 364).

Со, **u licha**, nie wiedział, że ma w domu maszynę do szycia? (J.Ch., s. 56);

Не знал, что у него в доме есть швейная машина? (И.Х., s. 367).

Najrozsądniej będzie zatem spełnić obowiązki w ramach umowy i do reszty się nie wtrącać.

— **Chwała Bogu!** — odetchnął mąż z ulgą (J.Ch., s. 105);

Самое умное в нашем положении — выполнить все пункты соглашения, а в остальное не вмешиваться.

— Хорошо, что все прояснилось! — радовался муж (И.Х., s. 412).

Iwona opada ciężko na łóżko.

— **O**, już lepiej (K.G. Podanie..., s. 165);

Ивона тяжело падает на подушку.

— Уже лучше (K.G. Заявление..., s. 187).

Odnutowane w powyższych przykładach pominięcie wykrzyknika w procesie przekładu prowadzi w pewnej mierze do naruszenia emocjonalnego zabarwienia każdej z wypowiedzi. Takie charakterystyczne ignorowanie wykrzykników w tłumaczeniu może także w pewnym stopniu wpłynąć na zburzenie koncepcji dzieła. To właśnie bowiem sposób wypowiedzi, czyli np. częste użycie wykrzykników, jest jednym z istotnych elementów charakterystyki postaci literackiej.

Rzecz interesująca, można także zaobserwować proces zupełnie odwrotny, polegający na dodaniu wykrzyknika w przekładzie:

Кiedy skończę szukać pralni pierza...? (J.Ch., s. 51);

Господи Боже! Когда я закончу искать адрес приема пера на дому? (И.Х., s. 362).

Lubi się karmić sensacjami i ssie mnie bez tego. Wie pan, jak soliter.

— Soliter woli raczej mięso. (J.Ch., s. 145);

Без сенсаций помрет, вот и приходится его подкармливать, иначе все соки из меня высосет. Как солитер.

— **Фи**, какое сравнение! (И.Х., s. 449).

Na drugi raz będę znacznie ostrożniejszy...

— Co za nonsens, w ogóle nie będzie drugiego razu! (J.Ch., s. 315);

O, в следующий раз я буду умнее...

— **Фу**, да о чем ты говоришь? Какой следующий раз? (И.Х., s. 623).

Dzisiaj sobie zrobię ucztę telewizyjną.
 To już przekracza wszelkie granice! (K.G. *Nigdy...*, s. 168);
 Сегодня я решила усладить себе жизнь телевизором.
Ну и ну! (K.G. *Никогда...*, s. 171).

Jakie piękne! Co to? (K.G. *Nigdy...*, s. 179);
Ой, какая прелесть! Что это? (K.G. *Никогда...*, s. 183).

Oddawaj moją bluzkę, złodziejko! (K.G. *Nigdy...*, s. 179);
А ну-ка давай сюда мою блузку, воровка! (K.G. *Никогда...*, s. 183).

Należałoby się zastanowić, co kieruje tłumaczem, że decyduje się on na użycie wykrzyknika w miejscu, gdzie tekst źródłowy tego nie wymaga. Być może motywację do użycia tych leksemów stanowi chęć nadania każdej z prezentowanych wypowiedzi emocjonalnego zabarwienia, dodania wyrazistości bohaterom utworu literackiego, wywarcia większego wrażenia na odbiorcy aktu komunikacyjnego.

Istotne w badaniach tłumaczenia wykrzykników jest zjawisko obecności w języku docelowym, w większości przypadków, ekwiwalentów wykrzykników języka źródłowego. Jednak samo istnienie odpowiedników nie oznacza jeszcze konieczności ich użycia. Wykrzykniki jako samodzielne jednostki językowe różnią się nieco od tych samych leksemów występujących w żywym akcie komunikacyjnym. W mowie wyrażenia, twory wykrzyknikowe pojawiają się częściej, a przekazywane przez nie bogactwo semantyczne jest o wiele bardziej różnorodne od zaprezentowanego w słownikach. Niezbędne wydaje się więc prawidłowe określenie intonacji, z jaką wypowiedziany jest dany wykrzyknik. Intonacja pozwala tak modulować głos, by nadać każdemu wypowiedzanemu wykrzyknikowi odpowiednią treść. Dlatego też w celu uzyskania pełnej adekwatności przekładu leksemów wykrzyknikowych należy rozróżnić ich warianty zarówno w języku wyjściowym, jak i docelowym, uwzględniając przy tym fakt na ile ekspresyjno-emocjonalne odcienie każdego wykrzyknika języka źródłowego odpowiadają w danym kontekście ekspresyjno-emocjonalnym zabarwieniom wykrzyknika w języku przekładu.

Oczywiste wydaje się, że oprócz intonacji dla jednoznacznego zrozumienia wykrzyknika niezbędny jest kontekst. „Под контекстом принято понимать языковое окружение, в котором употребляется та или иная лингвистическая единица”². Przy założeniu, jak pisze Urszula Żydek-Bednarczuk, że „kontekst jest kategorią wewnątrztekstową w odróżnieniu od sytuacji rozumianej jako kategoria zewnętrznojęzykowa”³. Dla tłumacza

² Л. С. Бархударов: *Язык и перевод*. Москва: Международные отношения 1975, s. 169.

³ U. Żydek-Bednarczuk: *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*. Kraków: Universitas 2005, s. 231 (zob. przypisy).

zaś wyzwanie stanowi umiejętny dobór wykrzyknika pod względem znaczenia spośród wielu tych jednostek. Większość wykrzykników poprzez zmianę warunków użycia zmienia funkcję znaczeniową. Celowe wydaje się określenie adekwatności przekładu na podstawie wybranych wykrzykników. Aleksander Szwajczer zauważa, że „перевод адекватен тогда, когда переводческое решение в достаточной мере соответствует коммуникативным условиям”⁴. W języku przekładu wyodrębnia się ekwiwalent, analog lub adekwatną zamianę jednostki wykrzyknikowej języka wyjściowego. Zgodnie z opinią Jakowa Reckera

эквивалентом следует считать постоянное равнозначное соответствие, которое для определенного времени и места уже не зависит от контекста. Аналог — это результат перевода по аналогии посредством выбора одного из нескольких возможных синонимов. К адекватной замене прибегают, когда для точной передачи мысли переводчик должен искать решение задачи, исходя из целого: из содержания, идейной направленности и стиля подлинника⁵.

Bazując na podziale rosyjskiego teoretyka przekładu poniżej wyodrębniam trzy grupy wyrażen wykrzyknikowych o różnym stopniu adekwatności.

I. Ekwiwalenty

Należy się zgodzić, że przykłady poniższych zdań transponują rosyjskie wykrzykniki na język polski bez zastrzeżeń. Odzwierciedlają analogiczny ładunek emocji w języku przekładu, który zawarty jest w języku oryginału.

Ах, как интересно! — воскликнул иностранец (М.Б., s. 16);
Ах, jakie to ciekawe! — wykrzyknął cudzoziemiec (М.Б., s. 15).

Слышно было, как один из них, приподнявшись на козлах, прокричал:
 — **Тю!** Вы только поглядите! (М.Б., s. 65);
 Jeden z nich wstał na koźle i zawołał:
 — **Fiu!** Popatrzcie no tylko! (М.Б., s. 84).

— Я специалист по черной магии.
 «**На тебе!**» — стукнуло в голову у Михаила Александровича. (М.Б., s. 23);
 — Jestem specjalistą od czarnej magii.
 „**Masz tobie!**” — coś załomotało w głowie Berlioza (М.Б., s. 24).

Нет, это ужасная идея. Какой-то кошмар. **Бр-р**, я себе представила (Ю.Т. Обмен, s. 253);

⁴ А. Д. Швейцера: *Теория перевода (статус, проблемы, аспекты)*. Москва: Наука 1988, s. 97.

⁵ Я. И. Рецкер: *О закономерных соответствиях при переводе на родной язык*. В: *Вопросы теории и методики учебного перевода*. Москва: Наука 1950, s. 157.

Nie, to straszny pomysł! Koszmar po prostu. **Brr**, wyobrażam sobie! — i Lora wstrząsnęła się z odruchem strachu i wstrętu (J.T. *Zamiana*, s. 94).

Некоторые люди меня возмущают, которые говорят неправду.

— **A! Ну-ну.** Дай-ка сюда градусник... (Ю.Т. *Обмен*, s. 256);

Złoszczę się na pewnych ludzi, którzy mówią nieprawdę.

— **A! No, no.** Daj no termometr... (J.T. *Zamiana*, s. 98).

Justyna przyglądała mi się. Jej czujny wzrok chyba widzi moje myśli, bo nagle mówi:

— **Eeee**, na plaster nam taka odnowa (K.G. *Nigdy...* s. 96);

Юстина также внимательно смотрела на меня. Насмотревшись, она неожиданно заявила:

— **Э-э-э...** на фига нам такая регенерация? (К.Г. *Никогда...* s. 97).

— **Oho**, ale masz zapalonko oskrzeli (K.G. *Nigdy...* s. 170);

— **Oro-ro!** Голубушка, да у тебя бронхитик (К.Г. *Никогда...* s. 173).

Iwona znowu gdzieś odplywa, Marta nie wie, gdzie, ale musi ją przywołać.

— Jesteś? **Hej**, jesteś? (K.G. *Podanie...* s. 173);

Ивона близка к обмороку. Марта не должна этого допустить.

— **Эй**, ты здесь? Ты тут? (К.Г. *Заявление...* s. 197).

Udajemy nadal Basieńkę i ... zaraz, jak ci na imię?

A, Roman. I Romana (J.Ch., s. 103);

Ну продолжаем ли играть роль Басеньки и ... тебя как зовут?

Aga, и Романа (И.Х., s. 410).

— **Och!** — krzyknęła i wdzięcznym gestem przestraszenia zakryła sobie twarz ręką (J.Ch., s. 251).

Ox! — изображая испуг, дева грациозным жестом прикрыла рукой лицо [...] (И.Х., s. 560).

Powyzsze zdania realizuja przeklad za pomoca jednostek adekwatnych wobec jezyka oryginala. W wiekszosci jednak sa to wykrzykniki pierwotne, zatem nalezy wnioskowac, ze dobór ekwiwalentu dla tego rodzaju leksemów nie stanowi problemu dla tłumacza. Poza tym właśnie ta grupa wykrzykników jest najliczniej reprezentowana w słownikach przekładowych.

II. Analogi

W materiale obejmującym omawiane przykłady można zaobserwować pewne poszukiwania, jeśli chodzi o dobór polskich odpowiedników. Nie kwestionuję tutaj istoty przekładu, albowiem pozostaje ona bezsporna, lecz sam przekaz treści niesionej przez wykrzykniki języka źródłowego. W tym przypadku tłumacze poszukują innego wariantu

danego wykrzyknika. Czy można jeszcze dokładniej, trafniej oddać tę rzeczywistość językową?

Иногда Дмитриева так разопрет, что он крикнет: «Иван Васильевич, да зачем же вы спрашиваете, **ей-богу?**» (Ю.Т. *Обмен*, s. 235);

Czasem Dmitriewa tak to złościło, że zaczynał krzyżeć: Po cóż ojciec pyta, **jak Boga kocham?** (J.T. *Zamiana*, s. 60).

W zdaniu tym odpowiednikiem wykrzyknika „ей-богу” jest „jak Boga kocham”, choć jeszcze bardziej adekwatnym pod względem wartości semantycznej i pozycji linearnej, wydaje się „na Boga”.

Господи, — подумал он. — И это говорит Лорка! (Ю.Т. *Обмен*, s. 238);

Boże drogi — pomyślał Dmitriew — i to mówi Lorka! (J.T. *Zamiana*, s. 65).

Бог мой! держите меня! — хохотала Марина. Любить Пикассо ханжество! (Ю.Т. *Обмен*, s. 250);

Boże drogi! — zaśmiewała się Maryna. Trzymajcie mnie! Lubić Picassa to hipokryzja! (J.T. *Zamiana*, s. 88).

W powyższych zdaniach wykrzykniki „Господи” i „Бог мой” przetłumaczono za pomocą tego samego ekwiwalentu „Boże drogi”. Różne funkcje znaczeniowe, jakie pełnią te wykrzykniki w przytoczonych zdaniach, można by odzwierciedlić w języku polskim w sposób jeszcze bardziej wyrazisty, poszerzając przekład o typowe, jak się wydaje, dla mowy potocznej w języku polskim wyrażenia wykrzyknikowe: „Chryste”, „Chryste Panie”, „Jezu”, „Jezu Chryste”, „Jezus Maria”, „O Chryste”, „Święci Pańscy”, „Wszyscy Święci” itp.

Но боюсь, что никто не может подтвердить, что и то, что вы нам рассказывали, происходило на самом деле.

— **О** нет! Это может кто подтвердить! (М.Б., s. 47);

Obawiam się, że nikt nie może potwierdzić, iż to, co pan nam opowiedział, zdarzyło się istotnie.

— **Е**, nie. Jest ktoś, kto może potwierdzić (М.Б., s. 58).

Эге-ге, уж не прав ли Бездомный? (М.Б., s. 49);

Ее... czy Bezdomny nie ma jednak racji? (М.Б., s. 61).

Dwa kolejne przykłady na użycie tego samego translatu. W zdaniu czwartym ekwiwalentem wykrzyknika „о” staje się „е” i w rezultacie zamiast „о нет!” otrzymujemy wyrażenia „е, nie”. Wydaje się, że nawet bez zaakcentowania tego sformułowania odpowiednią intonacją wyczuwalny jest brak analogicznego ładunku emocjonalnego w obu wyrażeniach. Wykrzyknik „о” podkreśla zaprzeczenie, nadaje ton pewności, zdecydowania. Wykrzyk-

nik „e” przekazuje raczej łagodniejszy wymiar emocji, brak zdecydowania, bardziej wahanie się niż pewność. O tym także zdaje się poświadczać brak znaku interpunkcyjnego w postaci wykrzyknika w przekładzie.

W zdaniu piątym pojawia się ten sam problem odpowiedniego nasylenia emocjonalnego. Wprowadzenie do przekładu słownikowego odpowiednika wykrzyknika „эре-ре” — „oho, oho-ho”, z dużo większą wyrazistością oddaje treść całego wyrażenia. Wykrzyknik „e”, choć zredukowany, wprowadza raczej podkreślenie niepewności, zdziwienia, zastanowienia, emocji, których w oryginalnym zdaniu nie wyczuwa się w takim natężeniu.

Бухгалтер обомлел, съежился и сделал такой вид, как будто и самое слово «Варьете» он слышит впервые, а сам подумал: «**Ну и ну!**...» (М.Б., s. 185);

Księgowy oniemiał, nastroszył się, zrobił taką minę, jakby nawet samą nazwę Varietes słyszał po raz pierwszy w życiu, i pomyślał sobie: „**Patrzcie, patrzcie...**” (М.Б., s. 259).

Wydaje się, że i w tym przykładzie zastosowanie słownikowego ekwiwalentu wykrzyknika „ну и ну” — „to ci dopiero”, „ładna historia” trafniej odzwierciedla jego funkcję znaczeniową. Miejsce użytego tutaj „patrzcie, patrzcie” mógłby również zająć odpowiednik „proszę, proszę” który zawiera adekwatny ładunek emocjonalny.

Те хлопали фигурами по доске со скоростью автоматов, пока один не вскрикнул: «**Ах чёрт!**» и ударом пальца не опрокинул своего короля (Ю.Т. Обмен, s. 222);

Gracze trzaskali figurami po szachownicy z szybkością automatów, aż jeden wykrzyknął „**Tam do diabła!**” i palcem przewrócił swego króla (J.T. Zamiana, s. 37).

Z kolei wydaje się, że w tym przykładzie polska odpowiedniość wykrzyknika „ах чёрт” — „tam do diabła”, staje się mniej aktualna, a jej równorzędny ekwiwalent może stanowić „do diabła z tym” lub wyrażenia wykrzyknikowe o takiej samej ekspresji: „do licha”, czy „do diaska”.

Хочу только взять миску Борыса, а Ма́нка ка́же ми уса́дѣ, а як она ка́же, то **ho, ho** (К.Г. *Nigdy...*, s. 79);

Я хотела только забрать миску Бориса, но Ма́нька усадила меня за стол, а если уж она велела, то **ох-хо-хо!** (К.Г. *Никогда...*, s. 78).

Wprowadzenie do przekładu połączenia dwóch wykrzykników zdaje się nieco sztucznym zabiegiem. Wystarczające i w pełni zadowalające pod względem językowym byłoby samodzielne użycie reduplikowanego wykrzyknika „xo” lub jego synonimu „o-ro-ro”.

- A teraz co mówisz, jak wracasz czerwona jak burak?
 — **Och!** — Mańka się rozpromieniła — mówię, że mam uderzenia (K.G. *Nigdy...*, s. 83);
 А что ты теперь говоришь, когда возвращаешься красная как рак?
 — **А!** — ответила Манька, сияя. Говорю, что у меня климактерические приливы (К.Г. *Никогда...*, s. 83).

Zamiana obecnego w języku przekładu wykrzyknika „*ox*” na „*a*” prowadzi do zmiany w odbiorze emocji. Oryginalne „*och*” niesie w sobie zadowolenie, radość, ale też odrobinę zaskoczenia, zakłopotania. Natomiast translata „*a*” użyty w tym miejscu, kryje w sobie raczej domysł z odrobiną zdziwienia.

- Kurczę**, Iwona. Ty i ta twoja ciąża [...] Ja bym życie oddała, żeby być w ciąży... (K.G. *Podanie...*, s. 184);
Меня трясло. От тебя с твоей беременностью. [...] Я бы жизнь отдала, чтобы забеременеть... (К.Г. *Заявление...*, s. 210).

Zastosowanie formy opisowej w przekładzie, a w związku z tym brak bezpośredniego zwrócenia się do postaci z użyciem wykrzyknika, wpływa tutaj na obniżenie ładunku emocjonalnego. Wobec tego, w celu uzyskania trafniejszego oddania rzeczywistości językowej, należałoby się jednak zastanowić nad przekładem z uwzględnieniem wykrzyknika.

III. Adekwatna zamiana

Ostatnia grupa przykładów to wyrażenia wykrzyknikowe stwarzające trudności w przekładzie. Prezentują one konteksty wymagające dokładnej analizy ze strony tłumacza. Jednocześnie dobór polskojęzycznego ekwiwalentu nie wydaje się oczywisty i wymaga często zaangażowania nie tylko w zakresie rozwiązań językowych.

- С глазами, налитыми кровью, Никанор Иванович занес кулаки над головой жены, хрипя:
 — **У**, дура проклятая! (М.Б., s. 104);
 Босы з очыма наланымі крвію потраўнулі пясьціямі над гловаю жоны і хрыпялі:
 — **Uuu**, krowa przekłeta! (М.Б., s. 140).

Rosyjski wykrzyknik „*y*” wyraża wymówkę, groźbę, wyrzut. Słowniki języka polskiego nie odnotowują wykrzyknika „*u*”.

- Ну, где же ему быть, — ответил, криво ухмыльнувшись, администратор,
 — натурально, в вытрезвителе.
 — Ну, ну! **Ай, спасибо!** (М.Б., s. 154);

A gdzie ma być? — odpowiedział ze złośliwym uśmiechem administrator. — Jasne, że w izbie wytrzeźwień!

— No, No! **Moje uszanowanie!** (M.B., s. 213).

W przytoczonym fragmencie pominięto wykrzyknik „аї” w przekładzie oraz swobodnie przetłumaczono wykrzyknik związany z etykietą grzecznościową.

Ну мыслимо ли таким людям доверить валюту! А? Чисто как дети, **ей-бору!** (M.B., s. 167);

Nie, doprawdy, czy można takim ludziom powierzać dewizy? No? Zupelnie jak dzieci, **słowo daję!**!... (M.B., s. 232).

Słownikowym polskim odpowiednikiem rosyjskiego wykrzyknika „ей-бору” jest „jak Boga kocham”. Można odnieść wrażenie, że w powyższym przykładzie właśnie ten polski ekwiwalent byłby najtrafniejszy.

Я сегодня вечером разнесла всю его квартиру.

— **Вот тебе раз!** А зачем же? (M.B., s. 271);

Dziś wieczorem zdemolowałam mu całe mieszkanie.

— **Proszę, proszę!** А czemuż to?... (M.B., s. 385).

Występujący w języku oryginału wykrzyknik „вот тебе раз” wywołuje żywe emocje. Nasycenie emocjonalne wprowadzonego w języku przekładu „proszę, proszę” wydaje się nieco mniejsze.

Ja nie chcę od pani tej przysługi za darmo? **Broń Boże!** (J.Ch., s. 15);

Я, конечно же, не прошу оказать такую колоссальную услугу даром. **Как можно!** (И.Х., s. 324).

W tym przypadku spotykamy się z zastąpieniem wykrzyknika innym zdaniem wykrzyknikowym.

Miałam dzwonić, łomotać...? Co, **u diabła**, Basieńka zrobiłaby na moim miejscu?... (J.Ch., s. 42);

Вот тебе и на! Что в таких случаях делает Басенька? Звонит? Кричит? Ругается? (И.Х., s. 353).

Dosłowne tłumaczenie zastosowanego w języku przekładu odpowiednika „вот тебе и на” brzmi „masz tobie”, „masz ci los”. Użyte wyrażenie jest więc dość dalekim ekwiwalentem polskiego wykrzyknika „u diabła”.

«Иди к чертовой бабушке» — пробурчал Ребров неслышно, но вслух ничего не сказал. (Ю.Т. Долгое..., s. 377);

Grisza **posłał go w duchu do diabła**, ale na głos nic nie powiedział. (J.T. *Długie...*, s. 154).

W tym przykładzie tłumacz dokonuje zamiany zdania rozkazującego na oznajmujące. Ten zabieg językowy może prowadzić do obniżenia ekspresji wyrażenia wykrzyknikowego, ale również całej wypowiedzi.

Николай Демьянович и сам в иные минуты подумывал о том, чтобы ее «завязать». **А ну ее к богу в рай** с ее обидами! (Ю.Т. *Долгое...*, s. 391);

Mikołaj Demjanowicz nieraz myślał o tym, żeby zrobić z tym koniec. **A niech ją wszyscy diabli** z jej humorami! (J.T. *Długie...*, s. 173).

W przykładzie można zauważyć zjawisko odwrotne od dotychczas opisywanego, a mianowicie nasilenie emocji w przekładzie, w porównaniu z oryginałem.

Убежден был почти железно, тыщу рублей поставил бы против рубля за то, что Александру Васильевичу ничего не обломится. **Ни боже мой**, никогда! (Ю.Т. *Долгое...*, s. 392);

Był pewien prawie na mur, postawiłby tysiąc rubli do jednego, że Aleksander Wasiljewicz tu się nie pożywi. Nic z tego, **guzik!** (J.T. *Długie...*, s. 174).

Przykład jest ilustracją i świadectwem daleko idących poszukiwań w przekładzie. Tak jak powyżej, obserwujemy tu dużą swobodę w tłumaczeniu.

Ach, to świetnie, przynajmniej raz dobrze umyłaś twarz (K.G. *Nigdy...*, s. 55);

Ну что ж, прекрасно, хоть раз ты как следует умыла лицо (K.G. *Никогда...*, s. 53).

Wprowadzenie na miejsce wykrzyknika „ach” wyrażenia „ну что ж” ponownie obrazuje dokonanie adekwatnej zamiany w przekładzie.

Wybrane przeze mnie przykłady dowodzą, że obszar, po którym porusza się tłumacz w przekładzie wykrzykników, jest bardzo szeroki: od wprowadzenia na miejsce słownikowych odpowiedników intuicyjnie lepszych ekwiwalentów, aż po dużą dowolność i swobodę w przekładzie.

Obserwowane w grupie drugiej i trzeciej zastąpienie wykrzyknika jego eksplikacyjnym odpowiednikiem wydaje się wpływać na obniżenie funkcji ekspresyjnej, co prowadzi do zmiany wrażenia wywieranego na czytelniku docelowym. Wykrzyknik pełni bowiem rolę bardziej wyrazistego środka językowego niż jego opisowe wyjaśnienie. Wszystko to nierozzerwalnie wiąże się z tzw. językowym wycuciem tłumacza. Należy podkreślić jednak, że nie zawsze brak wykrzyknika czy jego bardziej

odległy wariant użyty w przekładzie świadczy o uboższej wartości całego tłumaczenia.

WYKAZ SKRÓTÓW UTWORÓW LITERACKICH

- И.Х. — Иоанна Хмелевская: *Роман века*. Пер. В. Селиванова, Н. Колташевская. Екатеринбург: У-Фактория 2000.
- К.Г., *Никогда...* — Катажина Грохоля: *Никогда в жизни*. Пер. О.Л. Катречко. Москва: АСТ 2003.
- К.Г., *Заявление...* — Катажина Грохоля: *Заявление о любви*. Пер. И.Е. Адельгейм, Э. Ш. Гараева, Э.В. Серебрякова. Москва: АСТ 2004.
- М.Б. — Михаил Булгаков: *Мастер и Маргарита*. Москва: Художественная литература 1988.
- Ю.Т., *Долгое...* — Юрий Трифонов: *Избранное. Долгое прощание*. Минск: Вышэйшая школа 1983.
- Ю.Т., *Обмен*, — Юрий Трифонов: *Избранное. Обмен*. Минск: Вышэйшая школа 1983.
- J.Ch. — Joanna Chmielewska: *Romans wszechczasów*. Warszawa: Czytelnik 1975.
- J.T., *Zamiana*, — Jurij Trifonow: *Zamiana*. Przeł. J. Dziarnowska. Warszawa: Książka i Wiedza 1978.
- J.T., *Długie...* — Jurij Trifonow: *Długie pożegnania*. Przeł. Z. Fedeki. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1974.
- K.G., *Nigdy...*, — Katarzyna Grochola: *Nigdy w życiu*. Warszawa: W.A.B. 2001.
- K.G., *Podanie...*, — Katarzyna Grochola: *Podanie o miłość*. Warszawa: Prószyński i S-ka 2001.
- M.B. — Michaił Bułhakow: *Mistrz i Małgorzata*. Przeł. I. Lewandowska, W. Dąbrowski. Warszawa: Muza 2003.

Iwona Malinowska

THE PROBLEM OF TRANSLATION OF EXCLAMATIONS

Summary

Interjections very often turn up to be neglected by translators. The analysis aims to illustrate the various ways of translation of exclamations, including total omission of them. The aim of the article is to distinguish three groups according to different adequacy of translation. Examples show a very wide range of exclamations translation ways for a translator.

The collected material for the research is taken from the original Russian and Polish literary works that range from 19th to 21st century and their renderings.

Ивона Малиновска

ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДА МЕЖДОМЕТИЙ

Резюме

Междометия очень часто находятся вне интереса переводчика. Задача настоящего анализа показать разнообразие перевода междометий, включая их упущение. Цель статьи — выделить три группы отличающиеся разным соответствием перевода. Приведённые примеры показывают языковое пространство, по которому перемещается переводчик в поисках адекватного эквивалента.

Материал для анализа составили избранные оригинальные произведения русской и польской литературы XIX, XX и XXI веков и их переводы.